

Лаврівські пергаментові листки з XII—XIII в.

НАПИСАВ

Др. Ол. Колесса.

I.

Літом р. 1902 заїхав я для консерваторських цілей у старосамбірський повіт, і пробув пару днів у лаврівському монастирю. Завдяки гостинности і помочи ОО. Василян зазнайомився я із важнішими рукописними пам'ятниками монастирської бібліотеки. Перенесена із старого розібраного тепер крила монастиря, приміщена тепер бібліотека у шафах уставлених у довгих монастирських сінях. Друга частина бібліотеки зберігає ся в первіснім своїм місці, в церкві за хором, звідки провадять до неї таємні дверці заслонені образом. Серед порозкидуваних і запрошених книг поталанило мені знайти на обкладинках два пергаментові відривки, а третій, поживклий і полинялий видобув я із середини тої обкладинки на якій був наліплений відривок означений у нас ч. 2.

Відривки ті, то скупі останки багатой рукописної спадщини, переховуваної колись, як каже місцева традиція, в лаврівському монастирю; — то свідки старинної руської культури, якої осідком був не лиш лаврівський монастир, але й інші місцевости сеї околиці. В тому закутку руської землі шукали руські князі захисту і спокою в монастирях положених серед прегарної гірської природи. У преображенському монастирю (св. Спаса) в нинішнім селі Спасі, що мав бути заснований ще в домон-

гольських часах ¹⁾ помер, як говорять історичні перекази ²⁾ князь Лев Данилович. Недалеке від Лаврова село Лінина мало церков засновану, як показують місцеві записки, ще в XII століттю. Сам лаврівський монастир мав бути заснований в XIII в. Місцеві перекази, кілька грамот і деякі історичні записки говорять, що монастир сей тішив ся особливою опікою і прихильністю князя Льва Даниловича. Хоч автентичність грамот Львових дуже сумнівна ³⁾, однак факт, що ті грамоти були в XV та XVI в. потверджувані польськими - королями ⁴⁾, показує, що лаврівський монастир мав за собою усталену давню традицію звязану з іменем князя Льва Даниловича. Історичною бувальщиною сего монастиря займало ся кількох письменників, як Гарасевич ⁵⁾, Зубрицький ⁶⁾, Петрушевич ⁷⁾, Головацький ⁸⁾, Косак ⁹⁾, Площанський ¹⁰⁾ і инь. З фактів наведених у них згадаю лишень, що старинний монастир був побудований на горі, в лісі при церкві св. Івана Хрестителя. В XVI століттю перенесено монастир на вигідніше місце під горою, а в XVII в. побудовано при нїм камінну церков св. Онуфрія, що перетривала кілька пожарів які навідували монастир і переховалась до наших часів.

Старинність Лаврівського монастирського осідку промовляє за тим, що обговорювані тут пам'ятники могли бути переховувані в Лаврівськїм монастирю від найдавніших часів.

¹⁾ Порівн. М. Н. Косакъ: „Шематизмъ провинціи св. Спасителя чина св. Василя Великого въ Галиціи и короткій поглядъ на монастири и монашество руске отъ заведенія на Руси вѣры Христовой аж по нынѣшнее время“, Львѡвъ 1867, стор. 189.

²⁾ Пор. Д. Зубрицькій: „Критико-историческая повѣсть временныхъ лѣтъ червонои или галицкой Руси“. Москва. 1845. стор. 63. М. Грушевський, „Історія України-Руси“ т. III, Льв. 1900, стор. 557.

³⁾ М. Грушевський loc. cit. 558. М. Грушевський: „Чи маємо автентичні грамоти кн. Льва“. Записки Н. Т. ім. Шевченка, т. XLV, стор. 1—22.

⁴⁾ Порівн В. Площанський: „Лавровъ село и Монастырь“ (Наук. сборн. гал. руск. матицы Льв. 1866, стор. 328—340).

⁵⁾ Annales ecclesiae Ruthenae, Ed. Malinowski. Leopoli 1802, p. 146.

⁶⁾ loc. cit. стор. 63—64.

⁷⁾ О галицкихъ епископахъ со временъ учрежденія галицкой епархіи даже до конца XIII вѣка. [Галицкій историч. сборникъ изд. общ. гал. русс. матицы Льв. 1854. Стор. 85, 168 170 etc.].

⁸⁾ „Объ изслѣдованіи памятниковъ русской старины сохранившихъ ся въ Галичинѣ и Буковинѣ. [Труды перв. археолог. съѣзда в Москвѣ. Москва 1871, стор. 219 - 242].

⁹⁾ loc. cit. стор. 23.

¹⁰⁾ loc. cit. стор 327—339.

Лаврівські пергамінів листки, що дають не маловажний материял і для історії нашої мови і палеографії — достав я за ласкавим дозволом і місцевого і центрального заряду Ч. св. В. В. на довший час до рук, і міг їх піддати докладному розслідову якого результат подаю на сьому місці.

Долучені при кінці фототипні відбитки допоможуть читачам докладнійше пізнати палеографічні прикмети сих листків.

II.

Відривок перший має лиш оден лист 27 сантиметрів довгий а 17 цм. широкий. Пергамін тонкий, добре виправлений, був ужитий на обкладинку книжки і тому має на краях чотири вирізки в формі клинів. Письмо іде у два стовпці довжини 18½ цм. а ширини переважно 6 цм.

Чорнило трівке, при відмиваню клию полиняло не богато. „Зачала“ і початкові букви викінчені киноварем.

Початкові букви двоякі: одні примітивні, як на відбитці, складають ся із спіраль ведених рівнобіжно, — а другі мають в основі орнамент рослинний у котрого склад входять головню сучки. Орнамент рослинний лучить ся в горішній частині із завязком орнаменту тератологічного в який входить голова звіря-птиці.

У способі писаня букв бачимо отсі важнійші прояви.

к має горішню частину незначно меньшу від долішної, при чім прогалинка між обома частинами доволі глибока, місцями сягає до прямої лінії.

є вузке, з доволі довгим язичком на кінці грубшим і загненим у долину.

ю має сполучку обох частин поведену в одній лінії з язичком і приміщену в середині рядка.

з має головку розмірно досить велику; хвостик короткий, загнений не округло, а остро на право, а опісля звичайно йде в долину; часами хвостик іде в лінії майже простій скісно в долину на право не затрачуючи одначе острого коліна.

ж має кілька почерків: а) на три рухи, як у найдавніших пам'ятниках; перший рух дає лінію вертикальну, другий з права на ліво, третій з ліво на право: Ж; б) на чотири рухи: перший дає лінію вертикальну, другий з правого боку в ліво в долину, третій з лівого боку в горі, четвертий

з правого боку в долині: Ж: в) на три рухи: перший дає лінію вертикальну, другий ломану лінію з правого, третій ломану з лівого боку. Угли сходять ся в одній точці або в однакій відлеглости від прямої лінії: Ж. Горішня часть букви переважно доволі велика.

и має перекладинку переважно в горішній части; перекладинка переполовинена звичайно грубим коротким язичком збільшеним в долину; коли стоїть дві букви: и коло себе, то лишень одна з них має язичок. На стор. 2 появляє ся язичок рідше як на стор. 1.

и має такий самий язичок на перекладинці як и.

ѣ складає ся з ѣ та і.

л має середню вигнену частину приміщену так, що не виходить поза рядок; сеся вигнена лінія подібна до їотицького луку.

н перекладинка іде скісно від лівої руки до правої так, що не дотикає кінців стовпиків, і від сих кінців однако відлегла.

ч має чашечку з краями симетричними, незначно лиш вигненими, так, що форма букви зближена до розколеного, широко розщипленого кійка; підставка чашечки доволі висока.

х має на долішній части одного а часом і обох рамен перехрестинку, що йде на ліво.

ґ має форму оу; деколи під горішньою частиною бачимо малу перехрестинку.

ф має дві поперечні перехрестинки, одну в середині, а другу в долішній части.

ω Середня частина невеличка; бічні рамена заокруглені до середини.

Лігатури рідкі н. пр. м. сполучає ся з у: му.

Надстрічних знаків бачимо чи-мало. Над самозвуками, и та и бачимо звичайно придиhi („дѣхѣ“), окрім того часто появляють ся і наголоси („сиѣ“) (оксія) і (варія) н. пр. ѣѣѣѣ. Титла, в формі скоби, має звичайно в середині перехрестинку; деколи являє ся титла у формі луку під котрим стоїть буква пропущена у стрічці.

Яко знаки перепинюваня служать точки поставлені не в середині, як буває звичайно, але на долі стрічки; ті точки є часто подовгасті, зближені до перетинки. В кінці уступів, особливо-ж наголовків, бачимо знаки : · ∞

Характеристичні язички на перекладинках букв и та і деякі інші прикмети зближують почерк сего лаврівського відривка до почерку кристинопольського апостола з XII в. що походить із давнього монастиря в Городищу під Кристинополем¹⁾. Опираючись на тій схожості можемо догадуватись, що євангелиє, із котрого задержав ся лиш описуваний тут лаврівський відривок, походило із того самого культурного, не знаного нам ближше осередка, де написаний і кристинопольський апостол, і де витворилась була своєрідна графічна манера в XII в.

Текст становить кілька глав з євангелия св. Марка.

Стор. 1.

Стовп. α.

власть ꙗ҃цѣлѣти не
доу҃гы. ꙗ҃згониѣ бѣ
сы. ꙗ҃ положи симоно
ви ꙗ҃ма пѣръ. ꙗ҃кова
зеведѣнна. ꙗ҃ѡѡна бѣа
ѡкова. ꙗ҃ положи ꙗ҃ма
ѡмени. воанер҃гесѣ. ꙗ҃
же е҃сть сѣа громовѣ. ꙗ҃ а҃
ндрѣѡ ꙗ҃ филиппа. и
валфромѣѡ ꙗ҃ матѣѣ
ѡ мѣттарѡ ꙗ҃ фомоу
ꙗ҃ ѡкова алѣксѣѡва и
фадѣѡ. и симона ка
нанита. и нѡдоу нска
арнѡтѣскааго. ꙗ҃же ꙗ҃
прѣда҃сть. ꙗ҃ приѡдоша
в домѣ. ꙗ҃ собраша сѣ па
кы народи. ꙗ҃ко не мо
щи ꙗ҃мѣ ни хлѣба ꙗ҃стї.
ꙗ҃ слышавше иже бѡху

Стовп. β.

оу него. ꙗ҃зидоша ꙗ҃
тѣ него. глѡху бо ꙗ҃
ко нѣнстовѣ ꙗ҃сть :· ∞²⁾
вѣ сѣѣ. гї. нѣ. ꙗ҃ѡѡ. ѡ марѣ :· ∞
Бо нѡ. приѡде їсѣ вдо
мѣ. ꙗ҃ собраша сѣ
народи. ꙗ҃ко не
мощи ꙗ҃мѣ ни хлѣ
ба ꙗ҃стї. ꙗ҃ слыша
вше же иже бѡху
тѣ оу него ꙗ҃зидо
ша ꙗ҃тѣ и глѡху
бо ꙗ҃ко нѣнстовѣ ꙗ҃
сть и книжници
же ѡ ꙗ҃нѣѡла сѣше
дше глѡху. ꙗ҃ко
велезаоу҃лѣ ꙗ҃мѣ.
ꙗ҃ко влѡкою бѣсовьскы
мѣ ꙗ҃згониѣ бѣсы
ꙗ҃ призвавѣ ꙗ҃ притѣ

¹⁾ Порівн. Aem. Kałużniacki: Actus Epistolaeque Apostolorum palaeoslovenice ad fidem codicis christinopolitani saec. XII scripti edidit: Vindobonae, 1896, pag. X.

²⁾ З єв. Марка гл. 3. вач. 12.

Стор. 2.

Стовп. α.

чами глѣше имѣ. ка
ко можеть сотона со
тоноу ѿзднати
и ѿше црство на сѧ
раздѣлити сѧ. не
можеть стати црст^{во}
то. и ѿше домѣ самѣ
сѧ раздѣлити. не мо
жеть стати домѣ
тѣ. и ѿше сотона въ
сталѣ на сѧ юсть. и
раздѣлилѣ сѧ юсть.
не можеть стати
дондеже конецъ има
тѣ. никтоже не мо
жеть. съсоудѣ крѣ
пѣкаго вшедѣ в до
мѣ юго разѣграви
ти. ѿше не первѣю
крѣпкаго свѣжеть.

Стовп. β.

тогда домѣ юго разѣ
гравити : ∞ ¹⁾ въ четвѣрто
гѣ. юѣа нѣ. ѿ марка : ∞
рѣ. гѣ. своймѣ оуче
никомѣ. право глѣю
вамѣ ꙗко всѧ ѿстава
тѣ сѧ съгрѣшѣнѣ сѣо
члѣчѣскимѣ. и хоули
нѣ. ꙗко ѿше хоули
тѣ а нѣ ѿше хоулитѣ
сѣын дѣхѣ. нѣ имѣтѣ
ѿставлѣнымъ въ вѣкѣ,
и ѣ повиненѣ юсть вѣ
чномоу соуду, зане
глѣху ꙗко дѣхѣ нечи
стѣ имѣтѣ. и принде
же к не^{му} мѣти юго и вѣрамъ
юго, вѣкѣ стоище, и по
слаша к немоу глѣюще.
и сѣдаше в него народѣ ²⁾

Відривок наш замітний також із боку прояв іграматичних та правописних.

Глухі самозвуки ѣ та ѣ знаходять ся в стані упадку і рідко лишень уживають ся так як у давних пам'ятниках церковно-словянських.

1. Не відчуваючи їх звукового значіння пропускає їх писець доволі часто: в домѣ (1 α, 1 β, 2 α), вшедѣ (2 α) свѣжеть (2 α), к немоу (2 β), в него (2 β), совраша сѧ (1 β), вѣчномоу (2 β), книжници (1 β), всѧ (2 β).

2. Часами появляє ся ѣ та ѣ там де їх не мають давнійші пам'ятники церковно-словянські: изѣзнати (2 α), анѣдрѣю (1 α).

3. Замість церковно-словянського сполучення: Cons. + рѣ + Cons. появляє ся формація найновіша ³⁾ себ то: Cons. + ер + Cons.: первѣю (2 α), четвѣтокѣ (2 β).

¹⁾ З єв. Марка гл. 3. зач. 13.

²⁾ З єв. Марка гл. 3. зач. 13.

³⁾ Порівн. А. Kolessa: „Dialectologische Merkmale“ (Archiv für slav. Philologie XVIII, 110—211).

4. Замість **ъ** та **ь** появляє ся **о** та **е**: **собраша сѧ** (1 α , β), **конецъ** (2 α), **четверток** (2 β).

5. Часом служить **ь** так само як у сучасній мові укр.-руській до зазначення м'якості попереднього співзвуча у сполученнях: **ѡе, ѡа, зам. иа, иѡе**. Це можемо сказати тим певніше, що таке **ь** зам. **и** появляє ся після т. зв. нового **ѣ** зближеного до сучасного укр.-руського **і**. В тім значінню може поява ірупи **ѡа** мати деяку діалектольоґічну вартість¹⁾. Бачимо її в отсих словах: **сѣгрѣшѣнѡа** (2 β), **хѡуѣнѡа** (ibid.), **ѡставѣнѡа** (ibid.).

6. В слові **ѡставѣнѡа сѧ** (2 β) бачимо недостачу т. зв. **л** *epentheticum*. В часі коли мова церковно-словянська здобула собі значінє мови письменської Словян було в ній **л** *epentheticum* загально уживане²⁾. Не бракує таке **л** н. пр. в київських фразиментах, де його недостача булаб легко зрозуміла. Одначе вже найдавніші церковно-словянські пам'ятники не уживають такого **л** особливо-ж часто рукопись супрасльська³⁾. На місці **л** появляє ся тут **ь** а найближший самозвук буває йотований. В нашій фразименті не бачимо **ь** зам. **л** ані йотації; в часі, в якому написане було лаврівське єванґеліє, знак **ѡ** означував уже звук **ја** і зм'ягчував попередній співзвук. Недостача **л** *epentheticum* се проява не рідка в українсько-руській мові особливо у галицько і угорсько-руських говорах⁴⁾. Поява отже такої форми як **ѡставѣнѡа сѧ** дасть ся пояснити не лишень із церковно-словянського первовзору з якого переписано лаврівське єванґеліє, але також із прикмети місцевого тодішнього говору.

7. Після **г** **к** **х** уживає ся в сій лаврівській відривку постійно **ѡ**: **недоѡгѡы** (1 α), **пакѡы** (1 α) **вѣксѡвскѡымѡ** (1 β), **чѡѡскѡымѡ** (2 β), **вѣѡы** (2 α). Сесю прояву можна пояснити сій фактом, що церковно-словянська традиція могла мати підкріплене в місцевім говорі. Ще й нині в гірських діалектах

¹⁾ Пор. „Dialectol. Merkm.“ стр. 509.

²⁾ Порівн. W. Vondrak: „Altkirchenslavische Grammatik“. Berlin 1900 ст. 122. — V. Jagić: „Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache II, 55—56. [Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, philos. hist. Classe, Bd. 47 Wien 1902].

³⁾ Vondrak, loc. cit. 123.

⁴⁾ Ogonowski: „Studien auf dem Gebiete der ruthen. Sprache“. Lemb. 1880. 79—80. Ів. Верхратський: „Про говор галицких Лемків“. [Збірник фільбоґ. секц. Н. Т. і. Шевч. т. V. Львів 1902 стор. 74]. — Idem: „Знадоба для пізнання угорсько-руських говорів“ II т. „Говори з наголосом сталим“. Львів 1901, стор. 47.

галицько-руських виговорює ся **ы** після **г, к, х**, твердо, твердше, як польське **у**: н. пр. **сокыра, хыжа, гывати** etc.¹⁾

8. Поява **и** зам. **ы** в слові **народи** (1 α) має діалектологічне значінє і характеризує давні пам'ятники південно-руського походження²⁾.

9. Мимо невеликого розміру сего Лаврівського відривка подибуємо в нїм доволі часто появу **ѣ** зам. здовженого церк. слов. **е**:

а) в іменах осіб грецького походження: **Зеведѣина** (1 α), **анѣдрѣю** (ib.), **валфромѣи** (ib.), **матѣѣи** (ib.), **алѣѣева** (ib.), **фадѣи** (ib.).

б) в негациї **нѣ**: **нѣистовѣ** (1 β), **нѣ имать** (2 β).³⁾

в) в словах, що кінчать ся на **єниє**: **сѣгрѣшѣниа** (2 β), **хоуѣниа** (ibid.), **уѣставѣниа** (ib.).

Приклади вичислені під а) і в) належать до найважніших прояв давньої південно-руської фонетики і присутність їх у такій многоті в сему фразменті надає йому ярий діалектичний кольорит⁴⁾.

10. Замітна є також поява **ѣ** зам. **и** у слові **ѣсти** що дучає ся два рази (1 α , 1 β). Форму таку подибуємо, що правда, спорадично також у найдавніших пам'ятниках руських (в Остромировім Євангелію) і церковно-словянських н. пр. в рукописи супрасльській, — найчастійше однак подибуємо її в пам'ятниках південноруських, н. пр. в Сборнику Святослава з р. 1073.

Так заміна **ѣ** зам. **е**, як і **ѣ** зам. **и** появилась у нас із причин фонетичних і в таких випадках **ѣ** віддає звук що відповідає українсько-руському **і**, а в слові **ѣсти** звукови **йі**.

11. Зам. **а** подибуємо **о** в слові: **сотона** (2 α) **сотону** (ib.) **-satanas**. Така заміна в сїм слові є загально уживана в давніших південно-руських пам'ятниках і в нинішній українсько-руській мові.

12. Постійне уживанє закінчень 3 ос. дієслів на **тъ** показує, що воно мусїло мати підкріпленє в місцевім народнім виговорі: **прѣдасть** (1 α), **єсть** (1 β , 2 α), **имать** (1 β , 2 α), **из-**

1) Порівн. Ogonowski, „Studien“ 39. Ів. Верхратский, „Про говор галицких Лемків“ стор. 30.

2) Порівн. мої „Dialectologische Merkmale“ 499—501.

3) Про негацию **нѣ** порівн. Соболевского: „Очерки изъ исторіи русскаго языка“, Київ 1884, стор. 85, 86.

4) Порівн. „Dialectologische Merkmale“ 482—496.

гонить (1 β), можетъ (2 α), роздѣлить сѧ (2 α), сважеть (2 β), хоуланть (2 β).

13. В 3-тій відмінку числ. один. іменників муж. подибуємо закінчене на *ови*: *симонови* (1 α). Закінчення такі уживають ся в церковно-словянській мові правильно у іменників т. зв. пнів *и*; в деклінації пнів *о* уживає ся звичайно закінчене *оу*, хоч в назвах осіб лучаєсь і закінчене *ови*, котре дуже часто уживає ся в мові українсько-руській, і з тої причини найчастійше являюсь у давніх памятниках південно-руських.

14. У сполученю з иньшими діалектичними проявами сего лаврівського відривка може мати деяке значіне і поява форми імперфекта закінченої на *хоутъ* зам. *хоу*: *бахоутъ* (1 β).

15. Невеликі розміри відривка не дають нам знадоб до оцінки лексичного та синтактичного матеріалу. Згадаємо хіба слово: *разъгравити* (2 α , 2 β) зам. звичайного: *расхитити*. Із прояв синтактичних відмітимо фразу: *положи има имени* (1 α). На увагу заслугує поставлене заіменника *сѧ* перед дієсловом: *още домъ самъ сѧ раздѣлить* (2 α). Така проява характеризує велику частину галицько-руських говорів.

16. Хоч місцевий галицько-руський діалект наляг такою сильною верствою на церковно-словянський текст нашого відривка, — всеж таки полишились ще деякі форми старої формаций. Сюди належить форма: *искарнотьскаго* (1 α), задержане давнього *accusat.*: *велезоулаъ* *имать* (1 α), *хоуланть стѣи доухъ* (2 β), *доухъ нечистъ* *имать* (2 β). До таких архизмів треба зачислити і правильне уживане давного супіна: *изидоша ятъ юго* (1 β), *изидоша ятъ и* (1 β). зам. звичайно уживаної в пізнійших памятниках форми: *изидоша да имоуть юго*.

III.

Відривок другий складає ся з двох сполучених із собою листків 30 см. довгих, а $22\frac{1}{2}$ см. широких. Письмо іде в два стовпці 21 см. довгі а 6—7 см. широкі. Періамін грубий, видобутий із обкладинки книжки — і з тої причини занечищений кием, особливо на стор. 2 і 3.

Чорнило добре заховане, при відмиваню клию не полиняло.

В тексті бачимо одну початкову букву Р, викінчену кинотварем, великих розмірів: $6\frac{1}{2}$ см. високу. В її основі лежить

орнамент рослинний зложений із стовпця сучків виповнених в середині точками, і прибраних галузками. Буква сеся нагадує своїм орнаментацийним викінченням початкові букви т. зв. Юрієвського євангелія з XII в. Слід такої букви бачимо і на стор. 4. Киноварем виготовлені наголовки і зачала.

Букви писані при помочи грубого пера представляють т. зв. великий устав.

У почерку букв бачимо отсі замітніші прояви.

в має горішню частину доволі велику; декуда лучають ся обі частини майже симетричні.

ю має перекладинку майже в середині, хоч вона не все лучить ся з язичком безпосередно. Перекладинка, або сполучка обох частин іде часом трохи скісно з гори в долину від лівої руки до правої — а не на впаки. Деколи (н. пр. лист 2, стор. 4. стовп. α). перекладинка іде низше язичка букви є.

Зам. букви є уживаєсь правильно вузке є.

ю має сполучку в середині.

У почерку букви ж бачимо кілька способів писання: а) перший рух дає лінію прямовисну, другий дає лук звернений кінцями до гори, третій і четвертий дає підпори до сего луку: ж; б) перший рух дає лінію прямовисну, другий і третій легко заломані криві по обох боках прямовисної, доволі від неї відлеглі, а четвертий рух дає тонку лукову лінію, що лучить угли обох ломаних ліній з собою: ж (порівн. 2 лист, 4 стор., стовп. β); в) перший рух дає прямовисну, другий і третій сильно заломані криві по обох боках; їх угли не лучать ся із собою в одній точці: ж Горішня часть букви доволі велика.

з має головку велику, хвостик невеликий під острим кутом загнений на право, або скісно в долину.

к права сторона має форму букви г похиленої на ліво так, що не стикаєсь із стовпцем.

и має перекладинку поземну в середині стовпців а місцями троха висше.

ы=ѣ; друга частина має в половині малу перехрестинку.

м з серединою заокругленою, що не сходить низше рядка.

н має перекладинку скісну що йде від лівого стовпця до правого не доходячи до кінців. Рідко йде перекладинка від горішнього кінця лівого стовпця до половини правого стовпця.

ч має звичайно форму симетричної неглибокої чашечки на високій підставці, а часами більше зближує ся до неглибоко розколеного кійка.

ы мае форму ы.

γ μαε φoρμy ου.

Надстрічних знаків бачимо в тому відривку лише два: оден — се дві точки над **w**, а другий — титла. Титла рідко уживана, представляє просту лінійку з точкою в середині й лиш у „зачалах“ має титла форму луку під котрим стоять букви винесені над рядок.

Яко знак перепинювання служить точка поставлена в середині рядка. При кінці глав бачимо знак $\therefore$ або $\therefore$..

Текст представляє відривок одної глави євангелія Луки, і дві глави єв. Іоана.

Лист 1. стор. 1.

Столпѣцъ α .

іемоу рыбыѣ пе
 ченыѣ часть и ѿ
 вѣчьлѣ сътъ. и
 іадѣ прѣдѣ ни
 ми. прочіе дасть
 имѣ. рече же и
 мѣ. се соутъ сло
 веса іаже гл҃ахъ
 вамѣ. іеѣе жи
 вѣ съ съ вами.
 іако подобаетъ
 съконѣчати са
 писанымѣ въ
 законѣ моисе
 ѿвѣ и прѣроцѣ
 хъ и псалмѣ
 хъ ѿ мѣнѣ. то
 гда ѿверзе имѣ
 оумѣ. да разоу
 мѣють кѣни

Лист 1. стор. 2.

Стовпець α .

донѣдеже ѡбле
чете сѧ силою съ
вѣше. изведе
же ѧ вънѣ до ви
фаниа. и възвѣ
гъ роуцѣ свои
бл҃гослови ѧ и
вѣсть іегда бла
гослови ѧ. Ѡстоу
пи Ѡ нихъ. и въ
зношаше сѧ на
нѣо и ти покло
ниша сѧ іемоу
и възвратиша
сѧ въ нерѣшимъ
съ радостию ве
ликою. и бл҃ху
вѣиноу въ це

Стовпець β .

бѣ. аминь ·:· 1)

Въ ꙗ. г. недеѣ

ѣѣ Ѡ иѡана...

Рече г҃ъ. свои
мѣ оучени
комъ. да не съ
моуцїають сѧ
ваше ср҃дце. вѣ
роуйте въ бѣ
и въ ма вѣроу
ите. въ домоу
оца моего мно
гы ѡбители соу
тъ. аще ли же ни
рькалъ вѣхъ ва
мъ. іако идоу оу
готовати мѣсто
вамъ. пакы при 2)

Лист 2. стор. 1.

Стовпець α .

Ѡ мира твое
вѣша и мѣнѣ
ѧ далъ іеси. и сло
во твое съхра
ниша. нынѣ ра
зоумѣша іако
вѣса іаже да(лѣ)
іеси мѣнѣ Ѡ те
бе соутъ. и г҃ы
іаже далъ іеси
мѣнѣ дахъ и
мѣ. и ти при
ша и разоумѣ
ша въ истинноу

Стовпець β .

Ѡ тѣхъ іаже
ми іеси далъ. ѧ
ко мои соутъ.
моѧ твоѧ всѧ
соутъ и твоѧ
моѧ. и просла
вихъ сѧ въ ни
хъ. къ томоу
нѣсмь въ ми
рѣ и си в(ъ) мирѣ
соутъ и азъ къ
тебе идоу о҃че
стѣи. съблю
ди ѧ въ има тво

1) З єв. Луки гл. 24. зач. 14.

2) З єв. Іоана гл. 14. зач. 47.

Лист 2. стор. 1.

Стовпець *α*.

яко ѿ тебе изи
дохъ. и вѣрова
ша яко ты ма
посла. азъ ѿ си
хъ молю. не ѿ
мирѣ молю нъ

Стовпець *β*.

іє. яже далъ ієси ¹⁾
мѣнѣ да боудоу
тъ и ти въ ієди
но яко и мѣ. іє
гда вѣхъ съ ни
ми въ мирѣ. а

Лист 2. стор. 2.

Стовпець *α*.

зъ съблюдохъ.
ѡ во имя мое.
яже далъ ієси
мѣнѣ съхрани
хъ. и никѣтоже
ѿ нихъ не погы
бе. токѣмо сѣѣ
погыбельны
и да събоудоу
тъ сѡ книги. ны
нѣже къ тебе и
доу. и си глѣю въ
мирѣ. да имоу
тъ радость мою
исполненоу въ
себе .: . . . ²⁾

В понѣ. ѿ неѣѣ
еѣѣ ѡ ивана

Рече гѣ. своимъ
оученикомъ

Стовпець *β*.

да не съмоуца
ієтъ сѡ сѣдце ва
ше. ни оустраша
ієтъ. слышасте
яко рекохъ ва
мѣ. идоу и при
доу къ вамъ. а
ще бысте любя
ли ма. въздрадо
вали сѡ бысте оу
бо. яко идоу къ
оѣю. яко оѣѣ бо
ли мене ієстъ.
и нынѣ рекохъ
вамъ. прѣже
даже не боуде
тъ. да ієгда боу
детъ вѣроу и
мете ми. яко
азъ рекохъ ва ³⁾

З іраматичних і правописних прояв другого відривка
варті уваги отсі:

Глухі самозвуки ѣ та ѡ уживають ся часто неправильно,
або переходять у чисті о та є.

¹⁾ Похибка переп. зам. ієси.

²⁾ З єв. Іоана гл. 17 зач. 56.

³⁾ З єв. Іоана, кінець гл. 14. зач. 49.

1. На затрату звукового значіння **ѣ** та **ѡ** вказує часто недостача сих звуків: церкви (2 β) [ц. сл. **црѣкѣви**], многы (2 β) [ц. сл. **мѣногѣ**], всѧ (3 β), срдце (4 β).

2. Зам. **ѡ** уживає ся **ѣ**: донѣдеже (2 α), мѣнѣ (3 α , 3 β , 4 α).

3. Зам. **ѣ** стрічає ся **ѡ**: вѣчьлѣ (1 α).

4. Зам. сполучень Cons. + рѣ + Cons. бачимо сполученя найновішої формації: Cons. + ер + Cons. **ѡверзе** (1 α), **мертвѣхѣ** (1 β), церкви (2 α , β). Раз лишень подибуємо давнішу формацію із заміною **ѣ** на **ѡ** у слові **вѣскрьсноути** (1 β). Найновішу формацію Cons. + лѣ + Cons. подибуємо також зам. ц. сл. Cons. + лѣ + Cons. у слові **исполненоу** (4 α).

5. В закінченнях іменників: **на**, **ню** і т. и. дає сей памятник рішучу перевагу сполученям **ѡа**, **ѡю**: **отпоущенѡа** (1 β). **обѣтованѡе** (1 β).

6. У закінченнях 3 ос. дієслів бачимо постійно: **ѣ**: **соутѣ** (1 α , 3 α), **разоумѣють** (1 α), **єсть** (1 β), **сѣмоуцаєть сѧ** (2 β), **боудоутѣ** (3 β), **сѣбоудоутѣ** (4 α).

7. Одну із замітніших прикмет сеї рукописи становить поява **ѣ** зам. ц. сл. **ѣ**: **Вѣ недеде** (2 β), **кѣ тебе идоу** (3 β , 4 α). **вѣ себе** (4 α). Чи се **ѣ** має звукове значінє, чи становить воно лишень графічну заміну і означає руське розумінє ц. сл. **ѣ** — трудно сказати [Порівн. „Dialectol. Merkmale“ 496.] бо не можемо з відповідною певністю означити місця де був написаний наш памятник. Замітимо лишень, що таку заміну подибуємо в цілому ряді південнор. памятників, н. пр. в Добрил. єв. 1164 (Соболевській, Очерки — 6—7) Типогр. єв. XII—XIII в. (ibid. 15); Холм. єв. XIII—XIV в. Жит. Савы XIII в. („Dialektol. Merkmale“ 219).

Рукопись, із котрої переховав ся наш відривок становив доволі вірну копію свого церковно-словянського первовзору руської редакції і давав дуже незначний доступ місцевому діалектові. З тої причини не бачимо в нашому відривку ніяких певних вказівок, що позволялиб нам означити вітчину рукописи. Ми вправді не маємо ні одної прикмети такої, котра заперечувалаб південно-руське походженє памятника, — але й не бачимо в нашому фрагменті ні одної такої прояви, яка певно вказувалаб, що памятник наш написаний на українсько-руській території. Такі прояви, як сполученя: **ѡа**, **ѡю**, як закінченє 3 ос. дієсл. **ѣ** — моглиб мати значінє діалектичної закраски лишень поруч иньших більше певних діалектичних прикмет. Може бути, що такі прикмети встигли продерти ся до сих частин рукописи,

що не дійшли до наших часів і наших рук. Колиб у тих не знаних нам частинах пам'ятника лучалось т. зв. нове ҃ — мова і правопись його булаб ще найбільше зближена до т. зв. типографського Євангелія з XII в. яке ледви чи можна віднести до пам'ятників галицьких.

IV.

Відривок третій складає ся з двох сполучених із собою періам. листків видобутих із старої обкладинки. Формат фоліа-ловий. Перший лист майже цілий, має 2 колюмни. З другого листка сполученого з першим лишилась одна колюмна по обох сторонах. З долини періамін обтятий, так, що ми не знаємо, яка була довжина колюмни. Тепер виносить вона 28—29 см. а ширина 9—10 см. Періамін пожовклий від старости з пообдираними краями, місцями продіравлений черваками. Письмо полиняло так, що лиш декуди можна текст прочитати на більшім просторі. Місцями треба зовсім зречи ся змісту тексту, а вдоволитись лиш поодинокими фразами чи словами, що можуть мати історично-граматичне значінє.

Орнаментованих початкових букв у нашому відривку не бачимо. Лишень початкові букви стихирів і иньших складових частин богослуження написані киноварем, троха більші від звичайних великих букв. Наголовки написані киноварем полиняли так, що на їх місці лишились білі сліди.

У почерку букв бачимо отсі замітніші прояви.

Горішня частина букви в доволі велика, симетрична із до-лішньою.

є має перекладинку не в одній лінії з язичком є, але більше в горішній часті.

Так само посунена більше в гору є перекладинка букви и та ю.

и має перекладинку легко скісну також у горішній часті.

Навпів остра середна часть букви м приміщена в рядку.

ж писане трома рухами на два способи: а) перший рух дає лінію прямовисну, другий і третій лінії ломані по обох боках прямовисної, поведені так, що вони вершками углів сходять ся в одній точці ж ; б) перший рух дає лінію прямовисну, другий скісну лінію, що іде від лівої руки майже через середину на право в долину, третій рух дає таку саму лінію, що

Стор. 1.

Стовпець α.

вѣѣма ієсть прѣка привести
 и воз . . . пити нимъ глѣи се днь
 ієже створи (гѣъ вѣз)драдѣіємъ
 (сѣ и вѣз)весели(мъ сѣ) вонь
 прѣстѣра сѣ прѣд . .
 гоже днесь
 створи днь своієго съ
 мер(тнѣю) врага іако ѡ
 стѣѣныіє и
 скомѣ дн . .
 адова . . . врата съкроѣтиша сѣ и
 держимни в нѣи неиздрѣ
 чѣннымы свѣтомъ ѡзарѣ
 ієна вѣсташа и) (съ ангѣлы
 ликѣствѣюще вѣспѣвають
 слава вѣвишнихъ боѣ на зе
 мли (миръ и вѣ ч)лѣѣхъ бѣго
 волѣныіє адамъ радость
 ю ликѣють прадѣдъ нашъ
 ю клѣтвѣ попираієм . . .
 стираіє . . . съ
 цѣмѣѣ го
 . . . подѣ . . . нѣо . . . лѣ радо
 (с)ти сѣ исполнь бѣщъ
 . . . съставля радо

Стор. 1.

Стовпець β.

стѣ бесплотныѣ сплѣ и чл . .
 скѣи родъ свѣраієта днь ап . . .
 павелъ . . . раієт наша оѣ
 бо паска пож
 рынъ вѣ съ вѣсоки
 мѣ проповѣданыємъ съзы
 ваючи глѣть прѣдѣте чада
 послоѣшанте мене и страхѣ
 гнѣѣ наоѣчю вѣ коѣпѣлъ оѣго
 тови сѣ ѡбнаѣляючи ѡбѣтѣ

Стор. 1.

Стовпець β.

шавшини грѣхомъ родъ нашъ
 ильа . . . оуготована
 прѣдълагаючи агньца бѣа
 въ(зе)млющаго грѣхы всего
 мира хѣ бѣ наше(г)о закольши
 го сѣ насъ ради и под всѣ
 мѣ члвѣкомъ вѣрнымъ на ѿ
 ставлѣныи грѣховъ и на жи
 знь вѣчноую тѣмъ же братъ
 ю же мозѣмъ лишити сѣ за
 малоу лѣнность и за похоть и
 ли за гнѣвъ сѣмъ страшнымъ
 и нездреченымъ тинны
 створенымъ нашего ради
 спсѣнья нѣ чти дѣю и тѣ
 ломъ съ страхомъ при(с)тѣ
 пльше и с миромъ
 сладихомъ сѣ
 тѣла хва и крѣвь приєм . . .
 ше же чѣсти прѣбыва

Стор. 2.

Стовпець α.

. то всего чистѣше сѣ а не въ
 . . . (з) вращающе сѣ на пѣрвѣи ѿ
 бычани ако же пса на своѣмъ плъ
 вотинѣ и акы свинѣмъ м . .
 вши сѣ и пакы въ калѣ вала
 ющи сѣ ¹⁾ ни братѣ не мозѣ
 мѣ тако лѣвити сѣ нѣ ако же

¹⁾ Уступ сей оснований на листѣ ап. Петра гл. II рядок 22—24:
 „Ключи же сѣ имѣ истиньнаѣ притѣча: пѣсь възвращъ сѣ на
 своѣмъ вѣвотинѣ и свинни ѣзмывши сѣ въ калѣ тиньнѣ“. [Act.
 epistolaeque apostolorum ad fidem codicis Christinopolitani saec. XII
 scr. Vindob. 1896 pag. 91].

Подібним порівнянем користує ся у проповіді на Воскресенє Хр.
 автор данилівського угро-руського учительного євангелія (порівн. ру-
 коп. стор. 78).

Стор. 2.

Стовпець α.

нѣхъ иск . . . и своєю кровью
 чисты непорочны свершѣны
 въ любѣви бжѣи тако да прѣ
 боудѣмъ ѡжидающе мзды
 противоу дѣломъ своимъ
 слакаще въ коупѣ хѣ бѣ наше
 го съ ѡцмъ и съ стымъ бл҃гны
 мъ и живо (тво) рацимъ дх҃о
 мъ и нынѣ въ вѣкы вѣ

.

въ то тѣ наре . .
 мъ шерадованаа . . та стѣ
 и б . . и прѣтаа троице и шче на^ш
 ї гѣ по(м)илуи вѣ. Гниъ шера
 зѣ и третни чѣ поють и ше
 стынї ї дѣватынї и заблаго
 слови дша моа . . съ воскре
 захвали дша моа
 сла и нѣ, їдиночѣи снѣ
 ѣхъ Бѣ црствѣи си помѣнї
 їдиноного бѣ. и шче

Стор. 2.

Стовпець β.

нашъ и помилуи. вѣ. и їе
 динѣ стѣ
 . . шантѣ са всакого
 ниже аще
 поють

 . вѣр҃ую въ їедин
 нашъ . и гѣ (поми)луи вѣ

 тако посѣ
 а вжествѣнаа
 Всѣ же сл҃ѣба

Стор. 2.

Стовпець β.

безъ антифон оутрь
 бжств . . наго ѿлтарѧ . и съ
 вершають ѿ поповъ

 близъ прѣ
 стола стол. Дѣѣма) (дѣано
 ма*) ѿба полъ столѣница
 и держащими иеуѣе. Да и
 ти . . и вѣнѣ ѿлтарѧ поють . . .
 люди. иже сѣтъ . . . сице. . . ити
 пѣмъ . . . зѣ Бѣскли
 кнѣте бѣ всѧ землѧ ва
 лтва. Бѣскликнѣте бѣ
 всѧ землѧ по(н)те же (имени иего)
 дади славѣ (х)валѣ иего сти ѣ.
 Рѣцѣте б(оу ко)лѣ страшна д(ѣ
 ла тво(ѧ во) множествѣ сил(ы)
 тво(иѧ сол)жють тебе вр(азн твои) ¹⁾

Стор. 3.

Стовпець α.

твои сти. д. Всѧ землѧ . . .
 поклонити и да поють тебѣ)
 да поють же имени твоѣмоу
 вѣшнему ¹⁾ слѧ инѣ^н анти^ф
 нѣ в. пѣмъ ѿѿ. Бѣ оушѣдри
 нѣ и благослови нѣ ѿ пѣ
 снѣ ежнѣ. сти ѣ Бѣ оушѣ
 дринѣ и благослови нѣ. и про
 свѣти лице своѣ на нѣ. и по
 милѣи нѣ с . . . и ѣ Да позна
 ютъ на земли поутѣ твои и во
 всѣхъ ѡзыцѣхъ спснѣе твоѣ

*) може похибка зам. дѣакома

¹⁾ З першого антифона недѣльного.

Стор. 3.

Стовпець α.

сти **Д** Исповѣда*)ть сѧ тебе лю
 ю бже исповѣдѧть сѧ тебе вси
 людѣе. сѧ^ѧ и н^{ты} Юдиночай
 снѣ и слѡ бжѣе анти^ѧфнѣ^ѧ **В**¹⁾
 Да възкрснѣть **В**ѣ и разидѧ
 ть сѧ врази юго и на тѡ^ѧ прири
 цаѣть и накомѣждо стискѣ
Хѣ възкрѣе. Да възкрснѣть **В**ѣ
 и да разидѧть сѧ врази юго. и
 бѣжѧтъ ѿ лица вси ненавидѧ
 щѣ юго стѣ **Г** Ако ищаза
 ют дѣмѣ да ищезнѧтъ ако
 тѧнѣтъ воскѣ ѿ лица ѿгню . . .
 (т)ако да погѣбнѧтъ грѣ(ш)ѣ
 ници ѿ лица бжѣа а пра(вд)ѣ
 (ни)ци възвеселѧть сѧ²⁾.
 вѧхѣ бл
 ис(т)очѣник

Стор. 4.

Стовп. β. (Стовп. α. на стор. 4 і β. на стор. 3 бракує).

. . . нимѣ вѣрнѧмѣ мѧѣва нша
 . . . кѣ и на . . . глѧѣтѣ На
 вѧ свшнѧмѣ и прочѧмѣ прии
 дѣтѣ ѿ видѣнѧмѣ и. мирѡноси
 ца женѣ. . ст . . же иже
 на . за . ѡутрѣни писаниѣ да во
 скрснѣть **В**ѣ нас . . нѣ. Во
 крснѧ днѣ
 сѧ

*) перер. із а.

1) З другого недільного антифона.

2) Із стихирів воскресної утрені.

служило мабуть до зазначення м'якості співзвуча ρ ¹⁾, що згоджувалося із місцевим виговором у карпато-руських діалектах²⁾. Найчастіше подибуємо в) формуцію найновішу: Cons. + er + Cons. **дєржимини** (1 α), **дєржацима** (2 β) [ц. сл. **дръжати**]; **свєршенъ** (2 α).

6. Зам. ц. сл. сполучення Cons. + лъ + Cons. бачимо лишень формуцію найновішу: **исполнь** (1 α).

7. Сполучень **иа**, **иє** у закінченнях іменників не подибуємо в нашому відривку; уживають ся тут постійно сполучення **ьє**, **ьа**, що зазначають м'якість попередних співзвуків, і через те причиняють ся до надання нашому пам'ятникови місцевої діалектичної закрески: **вратьє** (1 α , 1 β , 2 α), **проповѣданьємь** (1 β), **свиньа** (2 α), **спсньє** (3 α), **бжьє** (3 α), **цѣлованьа** (3 β).

8. У закінченнях 3 ос. дієслів появляє ся постійно **ьа** не **ъ**. **въспѣвають** (1 α), **поють** (3 α), **познають** (3 α), **питають** (3 α).

9. В слові: **женьхъ** (2 α) [ц. сл. **женихъ**] бачимо заміну **и** на **ъ** що характеризує південно-руські пам'ятники.

10. Після г. к. х. уживає наш відривок правильно і постійно **ъ**: **чл(чь)скын** (1 β), **высокымь** (1 β), **грѣхъ** (1 β), **акъ** (2 α), **вѣкъ** (2 α), **погьвеноуть** (3 α). Сеса правильність може мати таке саме значінє яке ми пояснили обговорюючи відривок перший.

11. Замість звичайного вузкого **є** уживає ся часом **іє** так само, як у давніших руських пам'ятниках³⁾: **ѡзарьєна**.

12. На невеликім просторі нашого відривка бачимо дуже помітне число прикладів характеристичної для південно-руських пам'ятників появи **ѣ** зам. **є**.

а) в заіменниках: **в нѣи** (1 α), **сѣмъ** (1 β).

б) в словах: **вечѣрни** (3 β), **ненздречѣньнымь** (1 α),

в) в іменниках закінчених на **єннє**: **благоволѣньє** (1 α), **ѡставлѣньє** (1 β), **поклонѣньє** (3 β), **ѡпоуцѣньє** (3 β).

13. Відворотну появу **є** зам. **ѣ** подибуємо у нашому відривку лишень у заіменнику **тебѣ**: **(сол)жуть тебе** (2 β), **исповѣдать сѧ тебе** (3 α два рази). Значінє такої заміни пояснено вище.

¹⁾ Порівн. Ягіч: „Критич. замѣтки“ 71, і мої „Dialectolog. Merkmale“ 209—210.

²⁾ Ogonowski: „Studien“ 49: бойк: въпръх. Верхратский: „Про говор гал. Лемків“: 1902, 61: верьх, перьгач.

³⁾ Порівн. E. Kałuzniacki: „Act. Epistolaeque apostolorum ad fidem cod. Christinopolitani. p. XI.

14. Буква **ѣ** появляє ся згідно із церковно-словянською традицією у формах розказових: **рѣѣте** (2 β), **прѣѣте** (1 β). Форми такі знаходячи підкріплене в місцевій фонетиці¹⁾ не уступають місця букві **и** як се діє ся часто в пам'ятниках північно-руських.

15. Співзвук **ч** і **ж** лучать ся в нашому відривку із йотованим самозвуком **ю**: **наоучю** (1 β), **(сол)жують** (2 β).

Такі сполучення появляють ся найчастіше в південно-руських пам'ятниках²⁾ і згоджують ся на тій точці з анальоґічною проявою звуковою сучасних карпато-руських говорів³⁾.

17. Заміну звука **ѣ** на **в** бачимо в слові **навка** (2 β), — по анальоґії часто уживаного в південно-руських рукописах і в сучасних говорах форми дієслова: **навчати**.

Слово се написано в відривку так, що воно розділене: склад **на** стоїть на кінці, а **вка** на початку слідуячого рядка; **в** написано вузко так, як би було пропущене, і дописане пізнійше. Може бути, що на появу букви **в** зам. **оу** вплинула причина чисто технічна: себ то нестача місця.

18. Замість звичайної в деклінації пнів **о** форми другого відмінка на **и** — бачимо форму на **ю**: **ѡгню** (3 α: **ѡ** лица **ѡгню**) форми такі уживають ся часто в сучасній укр. руській мові під впливом анальоґії⁴⁾.

V.

Ми старались по можности докладно описати та проаналізувати палеоґрафічні й ґраматичні прикмети віднайдених нами відривків. Вони дають нам підставу до отсих висновків.

Час в якому ті пам'ятники були написані можемо означити лишень у приближеню. Палеоґрафічні, а в части також і язикові прикмети вказують на те, що усі ті пам'ятники були написані найпізнійше в XIII столітю. Долішню границю написання сих пам'ятників означити доволі трудно. В усіх наших відривках деякі прикмети від XI до XIII в. виступають поруч себе.

¹⁾ Пор. „Dialectol. Merkmale“ 495.

²⁾ Ibid. 504.

³⁾ Порівн. Ogonowski „Studien“ 74. Ів. Верхратський „Знадоби для пізн. угор. говорів“ II. 1901. 45. „Про говор гал. Лемків“ II. 66.

⁴⁾ Порівн. Dr. St. Smal-Stockij: „Über die Wirkungen der Analogie in der Deklination des Kleinrussischen. S. 205, 211, 228.

Спосіб писання букви ж в першому відривку означений буквою а) такий як у давніших пам'ятниках; однак скісні лінії перехресшують ся із прямовисною понад її серединою, що свідчить проти походження сего пам'ятника із XI в.; проти XI в. промовляють і інші форми букви ж означені під б) та в) а також почерк букви и. Так само проти XI в. промовляють і граматичні прикмети відривка. Однак давний почерк букви ю, з, ч, та ѡ промовляє більше за XII як за XIII столітєм. На XII вік вказує також згадана уже схожість графіки сего відривка із графікою т. зв. кристинопольського апостола, що походить із XII в.

Граматичні і правописні прикмети другого відривка не противили-б ся походженню рукописи з XI в. За XI віком промовляє і почерк букви з; проти XI в. говорить головню почерк букви ж, що вказував би на XIII в. Почерки букв: в, ѡ, є такий, що може лучатись і в XI і в XII і в XIII в. буква ч та ю вказувала-б на XII в. Рукопись отже, із якої переходив ся другий відривок — могла бути написана в XII або XIII в.

Третій відривок має поруч деяких давніших прикмет палеографічних, н. пр. почерк а) буква ж, почерк букви з, ѡ побіч давньої появи ю зам. є — також і деякі такі прикмети палеографічні, що промовляють проти походження сего пам'ятника з XI або XII в. — як н. пр. почерк букв ю, ю, и. Час написання сеї рукописи треба отже покласти між XII і XIII в. за чим промовляла-б і мова сього відривка.

Про вітчину сих пам'ятників, з причини недостачі безпосередніх вказівок, можемо говорити головню на основі мови.

Другий відривок не має, як було сказано, ніяких певних прикмет діалектологічних, що вказували-б на південно-руське походження — але не має й таких прояв граматичних, що перешли-б такому походженню. Про вітчину сеї рукописи не можна сказати нічого певного.

Діалектологічна закраска першого і третього відривка дуже сильна. Що правда, не бачимо в них деяких із тих прикмет, які виступають у південно-руських пам'ятниках XII—XIII в. н. пр. жч, зам. церк. слов. жд, ѡ, ры зам. ц. сл. ѡ, рѣ, ти-и, зам. тѣ-и і т. и.) але причини сего треба шукати в малих розмірах наших відривків. Коли зважимо, що деякі граматичні прикмети обох пам'ятників — як н. пр. постійне уживанє ѡ після г, к, х, змягченє р у сполученнях Cons. + ер + Cons. — у 3. відривку, як недостача ѡ epentheticum у 1 відривку, як

сполучене ж і ч із йотованим самозвуком ю, уживане заім. сѧ перед дієсловом у 1. відривку і т. п. згоджують ся, як було показано вище, із сучасними карпато-руськими говорами, — коли се поставимо у звязи із фактом, що пам'ятники віднайдено на карпато-руській території, — то прийдемо до висновку, що оба ті пам'ятники із котрих переходили ся відривки перший і третій, — походять із тої-ж території, і могли бути написані або в самім лаврівськім монастирю, або в сусіднім стариннім монастирю св. Спаса.

В тих двох відривках, де на невеличкому просторі вспіла продерти ся така сильна закраска живої народної мови, маємо останки двох величних пам'ятників, які що до значіння для історії нашої мови можна-б поставити поруч галицького євангелія з р. 1144 та кристинопольського апостола з XII столітя.



2.
 БЛАСТЬ. МЦКА АТНН
 ДУГЫ. МЗГОННТНН
 СД. МПОЛОЖННМОН
 БННМАПЕРД. МЯКОЛА
 ЗБЕДТННА. МЦННБН
 ЯКОЛА. МПОЛОЖННМА
 ММНН. КОЛННГНН. Н
 ЖЕСТЫНАГОМОЛА. М
 НАДРГННФННННА. М
 ЗАГОМОЛА. ММАТЬФ
 МАТТА. МФОМОУ
 МЯКОЛААФЕНКА. М
 ФАДТА. МНМОНА. КА
 МННТА. МЦГОРНСКА
 АННТСКААГО. МЖН
 ПРКАСТЬ. МПРМДОША
 ДОМТ. МСОБРАШАПА
 КЫНАРОДН. ЯКОНОМО
 МННМТ. МНХАБЕВСТІ.
 МСАТШАНШ. МЖКАХУ

3.
 БУННГА. МЦНАРОМЯ
 ТННТО. ГЛАХОУБОІА
 КОНННТОКННТ.
 БКСТ. ГІ. НН. НН. МЛАН.
 ОНО. ПРМНДННТКАО
 МТ. МСОБРАШАПА
 НАРОДН. ЯКОНО
 МОЩННМНННХАТ
 БАБІТН. МСАТШАН
 ВШ. ЖЕНАБЕАХУ.
 ТБОНННТО. МЦНА
 ШАНТН. ГЛАХОУ
 БОІА. МНННТОКНН
 ТА. МКННЖНННН.
 ЖЕ. МНННННННННН
 ДШЕГЛАХОУ. ЯКО
 БЕЛЕЗАУЛННМАТЬ.
 ЯКОБКОЮБЕСКАВСКІ
 МНННННННННННН
 МНННННННННННН
 МНННННННННННН

САДЕТЕ КЪ ГРАДЪ
НЕРСЛНМЕСТЪ
ДОНЪДЕЖЕ СЪБЛЕ
УЕТЕ САСИДОЮСЪ
КЪШЕ НЗКЕДЕ
ЖЕ СЛЪНЪДОКН
ФАНША НКЪЗД
ГЪЛОУЧЕСКОН
БЛГОСЛОВІЯ Н
БЪСЪ КЪ РАДКА
ГЕСДОКНІА СТОУ
НІСОННДЪ НВЪ
УНОШАШЕСАНА
ННО НТННОІСЛО
ННШЕ САСИДОУ
ННТЪ КРАТНША
САВЪ НЕРСЛНМЪ
СЪ РАДОСТНЮ КЕ
АНІСОЮ ШЕАКУ
КЪШНОУ КЪЩЕ

РСКН А КАЛАШЕ
НКДРАСЛОВЖЕ
БА АЛАННЪ

ЖЪНА 2 НЕДЕЛЕ
ЕУА ШИШАНА

 СЕУЕТЪ СЕСИ
МЪЛОУЧЕНИ
КОКА ДАНЕСЪ
МОУШАЕТЪ СА
КАШЕСРАДЦЕ КЪ
РОУНТЕ КЪБА
НКЪАЛА КЪРОУ
НТЕ КЪДОМОУ
ОЦАМОЕСОЛАН
ГЪШЕНТЕА НСОУ
ТЬ АШЕЛНЖЕНН
РЫКА КЪТЪА КЪ
МЪ ІАІСОНДОУ
ГОТОВАТНМЪ СТО
КЛАДЪ ПАКУШРН

Лаврівський листок II.
(Відбитка сторони 2).

ТВОИ СТИ Д. ВЪ СЕМИ
 ПОКАНИТЕЛІ ПОКЪТЪСЬ
 ДА ПОКЪТЪ ЖЕ НАЛЕНІ ТВОИ КЛ
 КЪ ИНИ СЛА И ПОДЪ АНТИ
 ПА В ПЛАДЪ 33. КОНИЕ
 О БИЕЛОСЛОКНИЗІ СЪПЪ И
 ПЫСНЪЖИ СТИ В. С. ПОУИ
 ДРИНЫ КАГОСЛОКНИЗІ ПОД
 СЪ БТНАНІСКО НАКЪШО
 МНАДНИЗІ СТИ Г. ДНОУИ
 ИТЪ НАЗІМАНИ СТИ Д. ПО
 ВСТЪХЪ АЗЫЦЪХЪ ИНИНЪ ТАК
 СТИ Д. СПОВѢДЪ ТЫ СЪ БЛЮ
 НЕ ЖЕ ИНО ВЪ ДЪ ТЫ СЪ БЛЮ
 АЮДЫ СЛА И ПЪ ДНОУАИ
 СНИ СЛОВЕЖИ АНТИНА Г. ПЛА
 33. А КЪ КРОСЪ ТЪ БЪ РАЗНА
 ТЪ СЪ КРАЗНИГО ИНАТО ПРІИ
 ПАЛЕТЪ И ПЛА ТЕМЪ КДОСТНЪ
 ТЪ КСКОРЕ Д. А КО КРОСЪ ТЪ
 ИЛА РАЗНА ТЪ СЪ КРАЗНИГО И
 БЪЖАТЪ СЪ АНЦА ДНИ НАКНА
 ЦНИГО СТИ Т. КОНША
 КТЪ ДЫМЪ ДНОУИЗНІТЬ А К
 ТАКЪ КТО КЪ ДНА СЪГНЮ СТИ
 А КДО ДНОУИЗНІТЬ КТО
 ИНИНЪ СЛА И ПЪ ДНОУАИ
 ИНИНЪ СЛА И ПЪ ДНОУАИ
 ИНИНЪ СЛА И ПЪ ДНОУАИ
 ИНИНЪ СЛА И ПЪ ДНОУАИ

Лаврівський листок III.
(Відбитка сторони з).